

Парламентське дослідження щодо впливу Національної стратегії доходів до 2030 року на бізнес, зокрема, малий та середній*

Анотація. У цьому дослідженні здійснено загальний аналіз Національної стратегії доходів до 2030 року, а також приділено особливу увагу її впливу на бізнес, зокрема малий та середній. На основі результатів аналізу запропоновано низку заходів, які можна впровадити на етапах реалізації Стратегії для пом'якшення негативних наслідків для бізнес-середовища.

Ключові слова: Національна стратегія, доходи Державного бюджету, податкова та митна політика, реформа контролюючих органів, вітчизняний бізнес, малий та середній бізнес.

I. Вступна частина

Національна стратегія доходів до 2030 року (далі – НСДУ, Стратегія) була схвалена Кабінетом Міністрів України наприкінці 2023 року¹. НСДУ було розроблено Міністерством фінансів України спільно з іншими міністерствами та відомствами за участю представників бізнесу, а також за результатами проведених консультацій із міжнародними партнерами з розвитку, зокрема МВФ, Світовим банком і ОЕСР. Стратегія позиціюється як дорожня карта реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового й митного адміністрування, яка необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі. Вона має підтримувати економічне зростання через зменшення нерівності та неефективності в політиці й адмініструванні доходів. НСДУ втілює стратегію фінансування видаткових потреб і забезпечення фіскальної стабільності у керований та сталий спосіб на противагу довільним і непослідовним реформам.

Ухвалення Стратегії було одним зі структурних маяків, передбачених програмою Механізму розширеного фінансування (EFF) МВФ. Мінфін виділяє в ній три ключові повідомлення для платників податків, партнерів з розвитку, інвесторів та інших зацікавлених осіб:

1. Україна має розраховувати на власні надходження й це можливо забезпечити лише шляхом реформ, які є необхідними та невідворотними.

2. У зв'язку з тим, що НСДУ розрахована на 6 років, реформи будуть впроваджуватися поступово, згідно з викладеними в ній кроками. Успішне виконання попередніх кроків впливає на можливість запровадження наступних.

3. НСДУ підлягає регулярним оновленням та уточненням, зміст заходів реформ та підходи до їх впровадження, викладені в Стратегії, можуть зазнавати змін, однак загальний їх напрям має бути збережено².

¹ Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>

² Національна стратегія доходів до 2030 року: роз'яснення Мінфіну. URL:

https://biz.ligazakon.net/news/224571_natsonalna-strategya-dokhodv-do-2030-roku-rozhasnennya-mnfnu

Окрім очікуваного впливу на державний бюджет та обсяг валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), зрозуміло, що реалізація Стратегії, яка включає податкові та митні реформи, також матиме значний вплив на населення України в цілому та на бізнес зокрема.

Завданням цього парламентського дослідження є оцінка впливу заходів, передбачених НСДУ, на бізнес-середовище в Україні, зокрема на мале та середнє підприємництво.

II. Основна частина

1. Загальний аналіз Національної стратегії доходів до 2030 року

НСДУ містить такі частини:

1. *Вступ.* У ньому надано обґрунтування необхідності прийняття Стратегії, її визначення, цілі, досягненню яких має сприяти НСДУ.

Зокрема, Стратегія зосереджується на пошуку шляхів збільшення доходів бюджету на стійкій основі, покращення надходження податків шляхом закриття наявних можливостей для ухилення від оподаткування, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Окрім того, НСДУ сприятиме досягненню фіскальних орієнтирів, середньострокового бюджетного планування, які зосереджені на скороченні державного боргу, первинного дефіциту бюджету у відсотках до ВВП та підтримці тенденції до їх зниження у відсотках до ВВП.

2. *Короткий виклад заходів та цілей реформ.* У цій частині представлено резюме заходів Національної стратегії доходів до 2030 року у табличному вигляді. Там, де це можливо, зазначається вплив цих заходів на ВВП країни.

3. *Динаміка доходів.* У розділі представлено короткий аналіз надходжень до державного бюджету за 2021, 2022 роки та перші 11 місяців 2023 року. Наведено прогнози щодо доходів держбюджету та основних макропоказників економічного й соціального розвитку України на 2024 рік. Включено також окремі припущення на період до 2026 року без уточнення, чи враховуються при цьому запропоновані заходи.

4. *Підхід Національної стратегії доходів.* У цій частині визначено візію та цілі НСДУ, її принципи, виклики та обмеження, з якими може стикнутися її реалізація, а також зв'язок Стратегії з іншими стратегічними документами.

Досягнення мети НСДУ передбачається за такими стратегічними цілями:

- забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності через збереження рівня мобілізації доходів та зменшенні потреби в зовнішньому фінансуванні;

- забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС та виконання міжнародних зобов'язань України в частині митної й податкової політики та адміністрування;

- зміцнення доброчесності та довіри до контролюючих органів через посилення антикорупційних заходів та підвищення прозорості й ефективності процедур управління;

- підвищення рівня дотримання податкового та митного законодавства платниками податків та контролюючими органами;

- створення та впровадження сучасних цифрових рішень податкового та митного адміністрування.

5. *Питання податкової політики та адміністрування.* Розділ містить відомості про:

- умови впровадження реформ та їх послідовність, зокрема запровадження змін, які є найбільш фундаментальними для платників податків. Це передбачає забезпечення конфіденційності та захисту даних у системах Державної податкової служби (далі – ДПС) та впровадження Концепції управління ризиками в ДПС.
- деталі змісту заходів податкового адміністрування, серед яких впровадження антикорупційних заходів, підвищення рівня дотримання податкового законодавства, автоматизація процедур податкового контролю та заходи з цифровізації ДПС, зокрема захисту даних.
- організаційні заходи, такі як перегляд організаційної структури та кадрової політики ДПС.
- зміст податкової політики, зокрема реформа спрощеної системи оподаткування (ССО), оподаткування доходів фізичних осіб (впровадження пропорційної системи), оподаткування прибутку підприємств з урахуванням необхідності реінвестування капіталу, приведення правил оподаткування у відповідність до законодавства ЄС (корпоративне оподаткування з урахуванням двокомпонентного рішення, податок на додану вартість, акцизний податок, трансфертне ціноутворення, оподаткування непередбачених прибутків, уникнення подвійного оподаткування, екологічний податок та рентні платежі).
- посилення ролі місцевих податків, перегляд податкових пільг та оподаткування віртуальних активів.

6. *Питання митної політики та митного адміністрування.* Розділом також визначено умови впровадження реформ та їх послідовність. Окреслено зміст заходів у сфері митного адміністрування, серед яких антикорупційна програма, ініціативи зі співпраці з бізнесом, розвиток міжнародного митного співробітництва, інституційний розвиток митних органів, удосконалення ІТ-систем, реформи у сфері митної політики, зокрема перегляд пільгового оподаткування при імпорті, гармонізація митного законодавства з нормами ЄС, а також розбудова правоохоронної функції митних органів.

7. *Впровадження НСДУ.* Ця частина визначає фінансове забезпечення та координацію, моніторинг і оцінку стану реалізації Стратегії, зокрема, передбачає розробку планів реформування Державної податкової служби та Державної митної служби на 2024 – 2030 роки, які після затвердження стануть частиною НСДУ.

8. *Індикатори виконання заходів НСДУ (операційний план реалізації Стратегії).* Додатком до Стратегії визначено заходи, індикатори їх виконання, виконавці заходів та строки їх реалізації.

Таким чином, НСДУ є по суті планом реформуванням податкової та митної служби, а також перегляду окремих умов справляння податків та митних зборів. Найважливіші для бізнесу заходи представлені в розділах, присвячених

податковій та митній політиці. Окремі заходи, що передбачають розширення повноважень контролюючих органів, також викликають питання, оскільки це може призвести до збільшення тиску на платників податків.

Як зазначалося, впровадження змін, які є найбільш фундаментальними для платників податків, обумовлюється проведенням окремих реформ. Відтак, в індикаторах виконання заходів НСДУ строки їх виконання не зазначені. Частина індикаторів передбачає заходи, що здійснюються постійно або періодично. Темпоральний аналіз інших заходів (досягнення індикаторів) НСДУ, щодо яких визначено строки виконання, наведено у таблиці:

Рік	Індикатор
2023-2025	Виконано Антикорупційну програму ДПС на 2023–2025 рр. та заходи впливу, що визначені Реєстром ризиків.
2023-2027	Удосконалено методики перевірки дотримання платниками податків податкового законодавства загалом та окремих методик проведення перевірок достовірності, повноти нарахування та сплати податків, зборів (окремо за кожним).
2024	<p>Внесено зміни до Антикорупційної програми ДПС на 2023–2025 роки в частині визначення критеріїв результативності та ефективності (за визначеними індикаторами) виконання такої програми;</p> <p>Розроблено методологію оцінки впливу вжитих заходів за результатами виконання плану заходів з підвищення рівня довіри до ДПС;</p> <p>Розроблено, прийнято за погодженням з Мінфіном методологічні документи, а також НПА³ та законодавчі акти для функціонування системи управління податковими ризиками на основі відповідної Концепції;</p> <p>Внесено зміни до організаційної структури ДПС, необхідні для впровадження системи управління податковими ризиками;</p> <p>Завершено розробку, протестовано та впроваджено ІКС «Автоматизована система роботи з великими масивами даних для проведення аналізу ризиків з трансфертного ціноутворення»;</p> <p>Отримано позитивну оцінку Глобального форуму ОЕСР щодо зрілості системи управління інформаційною безпекою;</p> <p>Удосконалено технологію передачі даних з РРО до ДПС та забезпечено передачу від СОД РРО⁴ до РРО повідомлень про отримання та результати валідації електронних документів;</p> <p>Доопрацьовано ІКС ДПС з метою завершення створення аналітичного складника СОД РРО, а також для виявлення та усунення причин неможливості обробки даних, що надходять від РРО та ПРРО;</p> <p>Удосконалено процедуру стягнення коштів з банківських рахунків боржників, шляхом налагодження інформаційної взаємодії ДПС з Держказначейством та банками щодо направлення електронних платіжних інструкцій на примусове списання коштів з рахунків платника у банках;</p> <p>Внесено зміни до Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року з метою узгодження із НСДУ;</p> <p>Створено довгостроковий План цифрового розвитку ДПС до 2030 року;</p> <p>Розроблено концепцію використання податковими органами (персоніфікованої) деперсоніфікованої інформації про платників податків;</p> <p>Визначено адміністратора ІТ-платформи, яка буде забезпечувати функціонування окремого захищеного контуру;</p>

³ Нормативно-правові акти.

⁴ Система обліку даних реєстраторів розрахункових операцій.

	<p>Запроваджено ефективну організаційну структуру ДПС, що побудована за функціональним принципом;</p> <p>Забезпечено гарантії незалежності підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції, впроваджено систему відомчого контролю у ДПС;</p> <p>Розроблено проект Закону України «Про внесення змін до ПКУ щодо подальшого удосконалення правил трансфертного ціноутворення» з метою приведення правил трансфертного ціноутворення в Україні у відповідність до положень Настанов ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб у редакції 2022 року;</p> <p>Проведено детальне обговорення принципів оподаткування надприбутків суб'єктів господарювання, включаючи вказівки щодо надзвичайних обставин, в яких такі податки можуть застосовуватись;</p> <p>Підготовлено економічне обґрунтування та моделювання впливу оподаткування непередбачених прибутків на інвестиційну привабливість України та збереження конкурентної нейтральності;</p> <p>Проведено аналіз чинних МПДУ⁵ на предмет їх ефективності та дієвості;</p> <p>Розроблено проект змін до законодавства щодо удосконалення процедури взаємного узгодження для забезпечення дотримання Україною зобов'язань за Угодою про уникнення подвійного оподаткування;</p> <p>Підготовлено, узгоджено та оприлюднено на офіційному сайті Мінфіну синтезовані тексти МПДУ з врахуванням впливу положень МЛІ⁶;</p> <p>Скасовано усі підвищуючі та понижуючі коефіцієнти, які застосовуються до ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;</p> <p>Розроблено законодавчі зміни щодо обмеження часу, протягом якого свердловина може вважатися новою в цілях оподаткування рентною платою;</p> <p>Підготовлено законодавчі зміни щодо надання додаткових повноважень ОМС⁷ в частині адміністрування місцевих податків і зборів;</p> <p>Розроблено єдиний підхід до застосування податкових стимулів у період з 2025 по 2030 рр. та план реформування податкового законодавства для реалізації підходу;</p> <p>Проведено оцінку збалансованості пакету державної підтримки, який надається сектору переробної промисловості;</p> <p>Проведено оцінку використання наявних заходів податкового стимулювання, пов'язаних з інвестиціями, та їх недоліки;</p> <p>Визначено шляхи модернізації наявних заходів податкового стимулювання, які дозволять забезпечити їх рівну доступність для інвесторів внутрішніх та зовнішніх, незалежно від розміру інвестицій;</p> <p>Розширено використання національної програми АЕО⁸ та системи спрощень, оптимізовано здійснення контрольних функцій ДМС⁹ шляхом фокусування на ризикових операціях;</p> <p>Удосконалено методологічні засади системи управління персоналом ДМС; забезпечено впровадження та функціонування ІС управління людськими ресурсами HRMIS¹⁰;</p>
--	--

⁵ Міжнародні податкові договори України.

⁶ Багатосторонній Інструмент (MLI) щодо запровадження правила Subject to Tax Rule.

⁷ Органи місцевого самоврядування.

⁸ Авторизація економічного оператора.

⁹ Державна Митна служба України.

¹⁰ HRMIS – це автоматизована система збирання, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо державних службовців, інших працівників державних органів, що формується й використовується для функціонування централізованої бази даних держслужбовців, інших працівників державних органів, а також для автоматизації та цифровізації процесів, пов'язаних із виконанням функцій з управління персоналом.

	Внесено зміни до МКУ ¹¹ щодо скасування мораторію на проведення митними органами в період дії воєнного стану в Україні документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи.
2024-2025	<p>Проведено навчання щодо роботи в ІКС «Автоматизована система роботи з великими масивами даних для проведення аналізу ризиків з трансфертного ціноутворення»;</p> <p>Розроблено проекти законів та НПА, необхідних для реалізації законодавчого врегулювання відображення даних про власників пального в автоматизованій системі контролю за обігом пального та спирту етилового (СЕА РПСЕ);</p> <p>Впроваджено ІТ-рішення для вдосконалення автоматизованої системи контролю за обігом пального та етилового спирту;</p> <p>Розроблено підзаконні акти щодо впровадження автоматизованої системи контролю за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах (електронна простежуваність, Закон України від 29 червня 2023 року № 3173-ІХ), впроваджено відповідні ІТ-рішення;</p> <p>Розроблено, протестовано та впроваджено підсистему «Робота з боргом» ІКС ДПС;</p> <p>Впроваджено систему управління інформаційної безпеки, впроваджено стандарт ISO/IEC 27001:2005 та проведено сертифікаційний аудит на відповідність;</p> <p>Побудовано єдину інформаційно-комунікаційну систему для суб'єктів системи управління державними фінансами;</p> <p>Внесено зміни до законодавства України в частині встановлення правил використання податковими органами (персоніфікованої) деперсоніфікованої інформації про платників податків;</p> <p>Здійснено регіональну консолідацію окремих структурних підрозділів територіальних органів (ДПІ) зі зменшенням площ офісних приміщень;</p> <p>Переглянуто режими інвестиційного стимулювання з метою скасування пільг з ПнП¹²; визначено новий підхід, що базується на витратах шляхом запровадження норм щодо повного вирахування витрат (миттєвої амортизації);</p> <p>Визначено перелік активів, щодо яких можуть застосовуватися правила миттєвої амортизації;</p> <p>Прийнято Закон України про внесення змін до ПКУ¹³ щодо імплементації правил протидії практикам ухилення від сплати податків (імплементація Директиви АТАД¹⁴) та НПА;</p> <p>Забезпечено проведення заходів, спрямованих на посилення спроможності компетентних органів з питань міжнародного оподаткування та застосування законодавства ЄС у сфері корпоративного оподаткування;</p> <p>Проведено аналіз національного податкового законодавства та розроблено законопроект з метою усунення невідповідності національного законодавства правилам міжнародного оподаткування;</p> <p>Розроблено модель оподаткування екологічним податком викидів двоокису вуглецю щодо переходу від оподаткування цим податком фактичних обсягів викидів двоокису вуглецю до оподаткування обсягів видобутку (імпорту) викопного палива (нафта, газ, вугілля тощо);</p> <p>Визначено графік впровадження змін до екологічного та до податкового законодавства на підставі розробленої моделі;</p> <p>Встановлено в законодавчому порядку обов'язок ОМС провести інвентаризацію об'єктів нерухомого майна та земельних ділянок на предмет їх наявності в</p>

¹¹ Митний кодекс України.

¹² Податок на прибуток підприємства.

¹³ Податковий кодекс України.

¹⁴ Директива Ради (ЄС) 2016/1164 від 12 липня 2016 року, що встановлює правила проти практик ухилення від сплати податків, які безпосередньо впливають на функціонування внутрішнього ринку

	<p>державних реєстрах; закріплено повноваження ОМС щодо наповнення інформаційних баз Міністерства юстиції України інформацією про зареєстровані об'єкти та їх власників;</p> <p>Затверджено НПА, що визначає процедури оцінки майна, яка відображає поточну ринкову вартість об'єктів нерухомості;</p> <p>Проведено аналіз різних варіантів оподаткування віртуальних активів, розроблено керівні принципи такого оподаткування, узгоджені з DAC8¹⁵ та ініціативами Глобального форуму ОЕСР, внесено проект закону про внесення змін до ПКУ щодо особливостей оподаткування відповідних операцій;</p> <p>Удосконалено систему запобігання та протидії корупції у ДМС, посилено механізми прозорості, доброчесності, оприлюднено звіт про виконання Антикорупційної програми;</p> <p>Забезпечено дотримання домовленостей з суміжними країнами щодо кількості транспортних засобів, які синхронно переміщуються через пункти пропуску, що сприяє ритмічності роботи пунктів пропуску;</p> <p>Розроблено проект нової системи ключових показників ефективності (КРІ) для ДМС, впроваджено ІТ систему для автоматичного моніторингу їх виконання;</p> <p>Удосконалено процедури проведення постмитного контролю та планування проведення документальних перевірок шляхом управління ризиками;</p> <p>Забезпечено внесення змін до ККУ та КПКУ¹⁶ щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів.</p>
2025	<p>Забезпечено функціонування Електронної системи контролю за обігом тютюнових виробів, алкогольних напоїв і рідин, що використовуються в електронних сигаретах;</p> <p>Розроблено та видано узагальнюючі податкові консультації з питань застосування нових правил оподаткування, пов'язаних з протидією практикам ухилення від сплати податків (GAAR);</p> <p>Закріплено у НПА вимоги щодо постійного моніторингу податкових преференцій, оцінки ефективності та розміру втрат бюджету.</p>
2026	<p>Проведено оцінку виконання антикорупційних заходів ДПС відповідно до індикаторів ефективності та результативності;</p> <p>Проінформовано громадськість про щорічні результати оцінки виконання Антикорупційної програми ДПС на 2023–2025 роки;</p> <p>Внесено зміни до ПКУ з метою імплементації Директиви про материнські та дочірні компанії й Директиви про відсотки та роялті;</p> <p>Отримано висновок Європейської Комісії про відповідність законодавства України митному законодавству ЄС.</p>
2024-2026	<p>Визначено ефективність проведення антикорупційної діяльності ДПС;</p> <p>Затверджено та виконано План заходів щодо виконання Антикорупційної програми ДПС на 2023–2025 роки;</p> <p>Розроблено та впроваджено ІТ-рішення для обробки даних стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA), ІКС «Обмін інформацією з іноземними компетентними органами» з подальшою інтеграцією в ІКС ДПС;</p> <p>Запроваджена модель оцінки ефективності правил BEPS;</p> <p>Запроваджені особливі умови проходження державної служби в митних органах (атестація посадових осіб, систематична перевірка на доброчесність, у тому числі на поліграфі, ротація, формування кадрового резерву, система мотивації тощо);</p> <p>Рівень довіри бізнесу та громадськості до роботи митних органів підвищений (оцінка задоволеності їх роботою, усунення недоліків, реалізація пропозицій);</p>

¹⁵ Директива Ради (ЄС) 2023/2226 від 17 жовтня 2023 року про внесення змін до Директиви 2011/16/ЄС про адміністративне співробітництво у сфері оподаткування

¹⁶ Кримінальний кодекс України та Кримінально-процесуальний кодекс України.

	<p>Забезпечено розробку та прийняття нового МКУ відповідно до Регламенту ЄС № 952/2013, Делегованому регламенту ЄС № 2015/2446, Імплементативному регламенту ЄС № 2015/2447, Регламенту ЄС № 2022/2399, Регламенту ЄС № 1186/2009, Регламенту ЄС № 608/2013 та пов'язаних НПА;</p> <p>Забезпечено законодавче врегулювання питань, не охоплених Митним кодексом ЄС.</p>
2024-2027	<p>Підготовлено законодавчі зміни щодо впровадження Е-аудиту, щодо обов'язкового подання усіма великими платниками податків, а надалі усіма платниками ПДВ, стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA), приведення НПА у відповідність до законодавчих змін;</p> <p>Розроблено зміни до законодавства, спрямовані на удосконалення процедур збору, передачі, зберігання та аналізу даних про проведені розрахункові операції, а також запровадження альтернативного (порівняно з технологією НБУ) способу захисту та передачі до ДПС даних, що формуються РРО;</p> <p>Здійснено приєднання до Багатосторонньої Конвенції (MLC) щодо запровадження Amount A (Сума А) Pillar 1, а також до Багатостороннього Інструменту (MLI) щодо запровадження правила Subject to Tax Rule (STTR);</p> <p>Розроблено проекти законів та НПА, необхідних для впровадження двокомпонентного рішення ОЕСР (Two-Pillar Solution);</p> <p>Проведено пілотний проект із використання натільних відеокамер при виконанні митних формальностей, запроваджено фіксацію робочого процесу за допомогою натільних відеокамер;</p> <p>Забезпечено ефективність та вибірковість митного контролю, прискорення митного оформлення, оптимізовано здійснення контрольних функцій ДМС;</p> <p>Забезпечено єдиний підхід до митного оформлення товарів в митних органах, підвищено якість виконання митних формальностей;</p> <p>Запроваджено спільний контроль осіб, транспортних засобів та товарів у пунктах пропуску, пропускна спроможність пунктів пропуску збільшена;</p> <p>Кількість підприємств, яким надано транзитні спрощення, збільшено; ефективність митного контролю підвищено;</p> <p>Забезпечено підвищення заробітної плати посадових осіб митних органів до ринкового рівня;</p> <p>Забезпечено внесення змін до ПКУ та МКУ щодо посилення контролю за звільненням від оподаткування ПДВ та акцизним податком товарів, поміщених у митний режим імпорту (в частині процедури кінцевого використання), знижено ставки ввізного митна на окремі іноземні товари, що поміщуються в митний режим імпорту (в частині процедури кінцевого використання);</p> <p>Забезпечено внесення змін до МКУ щодо деяких питань адміністративної відповідальності за порушення митних правил;</p> <p>Забезпечено прийняття закону щодо надання митним органам права здійснювати ОРД¹⁷ та проводити досудове розслідування у справах про контрабанду товарів.</p>
2024-2028	<p>Розроблено та впроваджено інформаційно-технічні засоби підтримки системи управління податковими ризиками, зокрема спеціалізованої системи (автоматизованої системи управління податковими ризиками);</p> <p>Проведено аналіз світового досвіду по роботі з автоматами з продажу тютюнових виробів, як інструменту боротьби з тіньовим ринком;</p> <p>Удосконалено ІТ-рішення, що використовується для цілей захисту прав інтелектуальної власності, уніфіковано й стандартизовано автоматизовані системи митного оформлення та управління ризиками;</p> <p>Впроваджено нову захищену модель управління ІТ-системами та технологіями ДМС з використанням сучасних підходів до управління проектами;</p>

¹⁷ Оперативно-розшукова діяльність.

	Забезпечено сучасне технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси).
2024-2029	<p>Приведено ставки податків на тютюнові вироби в євро; продовжено графік наближення до мінімальних акцизів до 2029 р.;</p> <p>Приведено рівень оподаткування акцизним податком на пальне у відповідність до мінімальних стандартів ЄС;</p> <p>Налагоджено обмін попередньою митною інформацією з іншими країнами, прискорено переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, забезпечено перевірку законності зовнішньоекономічних операцій, митної вартості товарів, виявлення ризикових операцій та посилення заходів щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;</p> <p>Розроблено та затверджено довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Держмитслужби та її територіальних підрозділів на основі багаторічного стратегічного плану митниці ЄС (multi-annual strategic plan for customs, MASP-C).</p>
2025-2026	<p>Розроблено зміни до законодавства та НПА на підставі висновків, сформованих за результатами опрацювання сегментарних, секторальних планів, загального плану вдосконалення у 2024–2025 роках ДПС;</p> <p>Створено в єдиній ІКС системи управління державними фінансами окремого захищеного контуру, з кодуванням відкритих на сьогодні персональних ідентифікаторів платників податків;</p> <p>Здійснено консолідацію міжрегіональних управлінь ДПС по роботі з великими платниками податків в єдину організаційну структуру;</p> <p>Проведено оцінку можливих втрат бюджету у зв'язку із транспозицією норм Директиви про материнські та дочірні компанії й Директиви про відсотки та роялті до національного законодавства;</p> <p>Створено HelpDesk підрозділ, відповідальний за оперативне реагування на звернення громадян та суб'єктів ЗЕД¹⁸, врегулювання проблемних питань, координацію митних органів у частині їх вирішення;</p> <p>Забезпечено гармонізацію з вимогами ЄС моделі пільгового оподаткування товарів митними платежами.</p>
2025-2027	<p>Отримано доступ ДПС до банківської таємниці, таємниці надавача платіжних послуг про обсяг та обіг коштів/електронних грошей на рахунках;</p> <p>Розроблено зміни до законодавства та НПА щодо податкового боргу;</p> <p>Розроблено проект еталонного МПДУ, що враховуватиме національні економічні інтереси України;</p> <p>Приведено податкові пільги у відповідність до вимог Директиви 2006/112/ЄС від 28.11.2006 р. про спільну систему податку на додану вартість; здійснено аналіз знижених ставок ПДВ та приведено у відповідність до вимог Директиви 2006/112/ЄС від 28.11.2006 р.</p>
2026-2027	Проведено оцінку об'єктів нерухомості, які містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.
2027	<p>Запроваджено акцизний податок на підсолоджені цукром напої;</p> <p>Наповнено інформаційну базу щодо оціночної вартості об'єктів нерухомості.</p>
2028	Запроваджено мінімальні ставки акцизного податку, встановлених у ЄС, для алкогольних напоїв.
2027-2028	Розроблено модель оподаткування об'єктів нерухомого майна, виходячи із їх оціночної вартості.
2024-2030	Забезпечено інтеграцію з Європейськими системами ПДВ, відшкодування ПДВ, моніторингу руху акцизних товарів;

¹⁸ Зовнішньоекономічна діяльність.

	<p>Забезпечено підключення України до системи безпекового обміну інформацією між податковими адміністраціями країн ЄС;</p> <p>Забезпечено інтеграцію із системою транскордонних онлайн-продажів B2C, центральною електронною системою платіжної інформації «Central Electronic System of Payment information» (CESOP) для виявлення можливого шахрайства з ПДВ у електронній комерції; з європейською системою моніторингу руху акцизних товарів «Excise Movement and Control System» (EMCS);</p> <p>Припинено запровадження вузько спрямованих та дорогих інвестиційних податкових пільг;</p> <p>Розроблено та видано узагальнюючі податкові консультації з питань застосування норм міжнародного оподаткування.</p>
2025-2030	<p>Забезпечено ІТ-консолідацію інформаційних ресурсів суб'єктів системи управління державними фінансами на рівні Мінфіну та забезпечено адміністрування цих інформаційних ресурсів незалежним адміністратором (ІТ-установою);</p> <p>Модернізовано системи адміністрування ПДВ з урахуванням законодавства ЄС;</p> <p>Вдосконалено ІТ-рішення, пов'язані з контролем за дотриманням вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митними платежами.</p>

Як свідчать наведені дані, переважна більшість заходів запланована до реалізації у 2024-2025 роках. Водночас вони здебільшого мають організаційний та організаційно-технічний характер. Серед заходів, прогнозованих на найближчі два роки, найбільше значення для бізнесу мають: скасування податкових пільг, перегляд екологічного податку (що вимагатиме нових підходів до звітності), оподаткування віртуальних активів та зміна правил трансфертного ціноутворення. Також можливі зміни у сфері оподаткування надприбутків та непередбачених прибутків, посилення контролю за використанням реєстраторів розрахункових операцій та стягненням податкового боргу, а також відновлення документальних перевірок митними органами.

2. Оцінка Національної стратегії доходів до 2030 року бізнес-колами.

Всупереч заявам Міністерства фінансів України щодо консультацій із бізнесом, низка організацій підприємців, аналітичних центрів та експертів виступили із доволі жорсткою критикою як Стратегії, так і порядку її прийняття. Заявляється, що вона не була обговорена зі стейкхолдерами та містить низку заходів, що негативно вплинуть на бізнес-середовище, частку «білого» бізнесу, інвестиційну привабливість України та економіку загалом.

Підприємцями була подана до Кабінету Міністрів України Петиція щодо перегляду НСДУ після публічних консультацій із бізнес-асоціаціями та громадськістю¹⁹ (далі – Петиція). За даними Торгово-промислової палати України, петиція була сформована та підписана представниками аналітичного центру CASE Україна, просвітницької ініціативи «Останній Капіталіст», Українською Радою Бізнесу, Національною бізнес-коаліцією, Спілкою Українських Підприємців, Всеукраїнською аграрною радою, Торгово-промисловою палатою України, Радою «Міст Захисти ФОП», Національною організацією роздрібною торгівлі, Асоціацією приватних роботодавців, Всеукраїнською професійною асоціацією підприємців, U-Food Association, CLUB100, Асоціацією провайдерів програмних РРО, Асоціацією правників

¹⁹ Переглянути Національну стратегію доходів на 2024-2030 роки після публічних консультацій із бізнес-асоціаціями та громадськістю. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/6286>

України, 4Business, Національною платформою малого та середнього бізнесу тощо²⁰.

У Петиції критиці піддавалися такі заходи:

- 1) наділення фіскалів повноваженнями судової та правоохоронної системи;
- 2) звуження використання спрощеної системи оподаткування;
- 3) розширення дискреційних можливостей для інституційно слабких фіскальних органів;
- 4) відсутність переходу на міжнародні стандарти податкового обліку.

Водночас низка бізнес-асоціацій та члени Української Ради Бізнесу звернулися до Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України з того ж питання²¹. Вони визначили заходи, які підтримують, серед яких, зокрема:

- *мінімізація корупції*: податкова та митна служби мають вжити заходів для запобігання корупції, зокрема, впровадити антикорупційні програми, підвищити прозорість своєї діяльності та посилити контроль за роботою;

- *ІТ*: всі інформаційні ресурси, пов'язані з управлінням державними фінансами, будуть об'єднані на рівні Міністерства фінансів та адмініструватимуться незалежною ІТ-установою, що сприятиме підвищенню прозорості та ефективності управління державними фінансами;

- *інтеграція з ЄС*: Україна буде інтегрована з європейськими системами оподаткування, що має спростити та удосконалити адміністрування податків та зборів в Україні;

- *адміністрування ПДВ*: оподаткування ПДВ в Україні буде погоджено з законодавства ЄС, що має спростити його адміністрування в Україні;

- *митниця*: обмін попередньою митною інформацією з іншими країнами, що покращить митне адміністрування та сприятиме боротьбі із сірим імпортом.

Водночас низка заходів зазнала критики, серед них:

- надання повноважень ДПС накладати арешт на рахунки (майно) та блокувати їх до повного погашення податкового боргу без рішення суду, що несе значні корупційні ризики та порушує принцип презумпції невинуватості;

- скасування спрощеної системи оподаткування для аграрного сектору, що призведе до зменшення надходжень бюджетів усіх рівнів через значне здорожчання морської логістики;

- впровадження прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), що може призвести до зменшення стимулів до праці, ускладнення адміністрування податків та порушення принципу справедливості, збільшенню «тіні»;

- ускладнення умов для спрощеної системи оподаткування замість спрощення загальної системи оподаткування, що призведе до збільшення корупції та тінізації економіки;

²⁰ Петиція про перегляд Національної стратегії доходів зібрала голоси. URL: <https://uccr.org.ua/press-center/uccr-news/petitsiia-pro-peregliad-natsionalnoyi-strategiyi-dokhodiv-zibrala-golosi>

²¹ Національна стратегія доходів погіршує умови ведення бізнесу (заява). URL: <https://urb.org.ua/nacZIONalna-strategiya-dokhodiv-pogirshu%D1%94-umovi-vedennya-biznesu-zayava/>

- звуження сфери застосування спрощеної системи оподаткування шляхом виключення юридичних осіб, збільшення ефективних ставок податків до рівня загального режиму (19,5%) з одночасним ускладненням процедур дотримання податкового законодавства, обліку та звітності, що призведе до масового переходу їх у неформальний сектор та зміну резидентства підприємців;

- підвищення акцизів на пальне, що сприятиме зростанню логістичних витрат економіки та суттєвому підвищенню цін для громадян та бізнесу, що робить українську продукцію дорожчою та менш конкурентоздатною на світовому ринку;

- отримання органами ДПС повного доступу до інформації про обсяг та обіг коштів всіх платників податків, зокрема й фізичних осіб, на їх рахунках у банках (без рішення суду та кримінальних проваджень), що суперечить практиці ЄС, створює значні корупційні ризики та призведе до порушення приватності;

- відсутність якісних індикаторів черговості реалізації етапів НСДУ, що ускладнить моніторинг виконання стратегії та оцінку її ефективності;

- концентрація зусиль виключно на підвищенні доходів бюджету, без оцінки втрат зростання економіки.

З критикою НСДУ виступила й низка аналітичних центрів (CASE Україна, Палата податкових консультантів, Інститут соціально-економічної трансформації, Інститут фінансів та права, Інститут податкових Реформ, Податкова група Економічної експертної платформи, Аналітичний центр «Advanter Group»), які негативно оцінили реформу спрощеної системи оподаткування, скасування її для аграрного сектору, відновлення прогресивної шкали ставок ПДФО, надання повноважень ДПС без рішення суду накладати арешт на рахунки (майно), а також доступу ДПС до інформації про обсяг та обіг коштів всіх платників податків, зокрема й фізичних осіб, на їх рахунках у банках (без рішення суду та кримінальних проваджень).

Аналітичні центри, які вважають деякі тенденції НСДУ ризиковими, відзначають такі проблеми: запровадження непрямих методів контролю доходів фізичних осіб, оподаткування ПДВ усіх товарів, що пересилаються поштою через кордон, незалежно від їхньої вартості, розширення дискреційних повноважень контролюючих органів, механічне перенесення норм розвинутих країн на український ґрунт, намагання зберегти корупційну та репресивну «інституційну пам'ять» ДПС та ДМС, акцент на обтяжливому контролі фізичних осіб та мікробізнесу, який несе багато ризиків, замість фокусування зусиль на закритті найбільших схем ухилення від оподаткування, наголос на збільшенні надходжень від ПДФО, який, згідно з дослідженнями ОЕСР, є одним з податків, що найбільше пригнічують економічне зростання, реформа дискреційного податку на прибуток замість запровадження податку на виведений капітал, а також застосування інструментів політики, які вже довели свою низьку спроможність або шкідливість.

Водночас аналітики підтримали:

- попередження та усунення корупційних ризиків у діяльності ДПС шляхом виконання Антикорупційної програми ДПС на 2023–2025 роки та її оновлення;

- удосконалення системи запобігання і протидії корупції у ДМС, впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у діяльності митних органів шляхом виконання її Антикорупційної програми;

- ІТ-консолідація інформаційних ресурсів суб'єктів системи управління державними фінансами;

- інтеграція з європейськими системами ПДВ, відшкодування ПДВ, моніторингу руху акцизних товарів, системами платіжної інформації тощо;

- приведення ПДВ у відповідність до законодавства ЄС, скасування знижених ставок та пільг, не передбачених Директивою ЄС про ПДВ, підвищення порогу реєстрації платників ПДВ;

- зміни у визначенні правових засад та механізмів здійснення оцінки майна, яка відображатиме поточну ринкову вартість об'єктів нерухомості та яку можна буде використовувати в цілях оподаткування майна, включно з заходами щодо зменшення можливостей для корупції у процесі оцінки;

- запровадження обміну попередньою митною інформацією з іншими країнами, покращення обміну податковою інформацією з відповідними органами інших країн;

- підвищення заробітної плати посадових осіб митних органів до ринкового рівня та запровадження ефективних КРІ для ДМС²².

Детальніше оцінки заходів наведено у Додатку 1 до цього дослідження.

Слід зазначити, що підписантами петицій, заяв та висновків аналітичних центрів подекуди є одні й ті ж організації (юридичні особи). Проте, багато експертів погоджуються з проблемними питаннями, окресленими бізнесом. Майже всі негативно ставляться до розширення дискреційних повноважень контролюючих органів, особливо в контексті проблеми захисту інформації. Наприклад, Ігор Дядюра замість скасування банківської таємниці пропонує посилити стимули до добровільного декларування доходів²³. Олег Гетьман критикує як реформу спрощеної системи оподаткування, так і прогресивну шкалу ставок ПДФО, а також агресивну політику збору податків²⁴. Менш категоричним є Ігор Онищук, який, оцінюючи роль НСДУ для органів місцевого самоврядування, пропонує пом'якшити окремі пропозиції Мінфіну²⁵.

3. Можливі шляхи коригування Національної стратегії доходів до 2030 року.

Відповідаючи на Петицію, Кабінет Міністрів України зазначає, що основні положення Національної стратегії узгоджені з МВФ, враховують міжнародну практику оподаткування, євроінтеграційні процеси, рекомендації Світового

²² Оцінка аналітичними центрами Нацстратегії доходів 2030. URL: <https://case-ukraine.com.ua/news/otsinka-analitychnymy-tsentramy-natsstrategiyi-dohodiv-2030/>

²³ Нацстратегія доходів: чому бізнес б'є на сполох? URL: <https://www.dw.com/uk/nacionalna-strategia-dohodiv-do-2030-roku-comu-biznes-be-na-spoloh/a-67889217>

²⁴ Очікуємо масову тінізацію: Що не так з Національною стратегією доходів 2030 від Мінфіну? URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/podatki-v-ukrajini-nacionalna-strategiya-dohodiv-2030-ne-vipravdaye-ochikuvan-novini-ukrajini-50388039.html>

²⁵ «Національна стратегія доходів»: аналіз впливу на органи місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.ua/news/17374?page=0>

банку та ОЕСР. Національна стратегія не є законодавчим актом, який формує нові правила роботи для бізнесу; вона визначає довгострокові цілі у сфері податкової та митної політики, які реалізовуватимуться поетапно.

На першому етапі заплановано провести внутрішню реформу податкових та митних органів, що включатиме їх цифровізацію, удосконалення податкового та митного адміністрування, впровадження системи управління податковими ризиками та реалізацію антикорупційних заходів. Другий етап буде спрямований на відновлення довіри платників податків, подальше посилення доброчесності податкових та митних органів. Третій етап зосереджуватиметься на впровадженні заходів податкової та митної політики.

Уряд обіцяє, що процес підготовки нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію НСДУ, відбуватиметься публічно й передбачатиме проведення консультацій з усіма зацікавленими сторонами відповідно до регламентних вимог у максимально відкритий та прозорий спосіб, а також із залученням міжнародних партнерів (МВФ, Світовий банк, ОЕСР).

Отже, з метою пошуку раціонального розв'язання проблемних питань пропонується проаналізувати заходи, що вплинуть на бізнес. На нашу думку, при розгляді можливості застосування того чи іншого заходу, передбаченого НСДУ, слід враховувати такі аспекти:

1. По-перше, має бути додержаний здоровий баланс між інтересами держави, громадян та бізнесу. Природно, що для платника податків кращим є менший розмір податкових зобов'язань. З іншого боку, існування держави неможливе без податкових надходжень до державного бюджету, а їх зменшення ставить під сумнів належне фінансування соціального захисту громадян, надання їм адміністративних послуг, забезпечення та розвитку інфраструктури тощо.

2. По-друге, як справедливо зазначає Уряд України у відповіді на Петицію бізнесу, НСДУ передбачено продовження приведення українського податкового законодавства у відповідність з міжнародними стандартами в рамках набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС. Тобто низка заходів, зокрема ті, що зазнали критики, пов'язана із виконанням Україною міжнародних зобов'язань (наприклад, реформа акцизних податків на пальне та тютюнові вироби).

Водночас необхідно також враховувати, що Стратегія приймалася, зокрема, на виконання Плану для Ukraine Facility на період 2024-2025 роки²⁶ (далі – План), який забезпечує фінансування поточних фінансових потреб України міжнародними партнерами. Надання чергових траншів за цією програмою буде залежати від виконання індикаторів Плану, серед яких, зокрема, узгодження законодавства щодо ПДВ та акцизних зборів, правил протидії ухиленню від сплати податків, зміна системи податку на доходи фізичних осіб, встановлення справедливого оподаткування, що відповідає глобальним практикам оподаткування нерухомого майна тощо.

²⁶ План для Ukraine Facility. 2024-2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

3. По-третє, критика частково виходить зі зневіри бізнесу щодо наявності політичної волі та реальної спроможності влади реформувати поточну систему контролюючих органів, викоренити корупцію, зменшити частку тіньового сектору економіки, забезпечити рівне ставлення до усіх платників податків та перехід до сервісного обслуговування відповідними органами. На жаль, в Україні вже була не одна реформа, яка не була доведена до кінця або не принесла очікуваних результатів, тому ці побоювання є виправданими. Однак це не означає, що запропоновані Кабінетом Міністрів України заходи автоматично є «поганими» або що вони не можуть дати позитивних результатів.

4. По-четверте, негативний вплив деяких заходів на бізнес може бути зменшено або компенсовано іншими заходами, які не передбачені НСДУ, оскільки вони виходять за межі предмета Стратегії. Наприклад, аналітичні центри зазначають, що спрощена система для аграрного сектору є єдиною перевагою для українських фермерів, «яка компенсувала значні дотації, які надаються аграріям країн ЄС, дешеві кредити, які є у них, якісну судову систему в ЄС тощо»²⁷. Отже, скасування спрощеної системи оподаткування для сільськогосподарських виробників може бути компенсоване розширенням відповідних державних програм.

Принагідно нагадуємо, що відповідно до Плану на II квартал 2025 року передбачено затвердження нової Стратегії для малого та середнього підприємництва та Плану заходів з її реалізації²⁸.

Детальний аналіз впливу заходів НСДУ на бізнес наведено у Додатку 2 до цього дослідження (4 колонка Додатка 2 відображає заходи, що вже реалізуються, а також містить позначки щодо заходів, пов'язаних з євроінтеграцією та тих, що потребують участі Верховної Ради України у їх реалізації). Пропонуємо звернути увагу на окремі пропозиції, що були піддані критиці.

Розширення дискреційних повноважень та наділення контролюючих органів функціями судової та правоохоронної системи зазнало найбільшої критики. Слід нагадати, що в минулому податкові органи вже виконували функції правоохоронних структур: у складі Державної податкової служби України існувала податкова міліція, яка продемонструвала свою повну неефективність. У рамках податкової реформи функції сервісних та правоохоронних органів були розділені, і було створено Бюро економічної безпеки (БЕБ). Наразі БЕБ є правоохоронним органом і має всі необхідні повноваження для ефективного контролю у сфері сплати податків. Однак нещодавно набрали чинності нові статті Кримінального кодексу України, які стосуються контрабанди²⁹. Досудове розслідування відповідних злочинів покладено на БЕБ, а отже, існує об'єктивна потреба або збільшити штат БЕБ з

²⁷ Оцінка аналітичними центрами Нацстратегії доходів 2030. URL: <https://case-ukraine.com.ua/news/otsinka-analitychnymy-tsentramy-natsstrategiyi-dohodiv-2030/>

²⁸ План для Ukraine Facility. 2024-2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

²⁹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 9 грудня 2023 року № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-IX#Text>

для забезпечення ефективного контролю в цій сфері, що наразі призводить до значних недонадходжень до державного бюджету³⁰, або доручити проводити досудове розслідування іншому органу.

На порядку денному стоїть однаково гостро питання перезавантаження як БЕБ³¹, так і митниці³². Результати цього перезавантаження можуть визначити, який з органів буде ефективніше боротися з контрабандою. Якщо функції досудового розслідування контрабанди будуть покладені на Державну митну службу України, доцільно наділити митні органи відповідними правоохоронними повноваженнями.

Що стосується розширення інших повноважень контролюючих органів, НСДУ, на наш погляд, не містить достатнього обґрунтування для запровадження арешту майна або повного доступу до банківської таємниці. Наразі доступ до банківської таємниці, наприклад, для правоохоронних органів надається виключно за рішенням суду, тоді як податковим органам інформація надається за запитом у випадках, визначених Податковим кодексом України (стаття 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»³³). Таким чином, податкові органи, вже наділені достатньо широкими повноваженнями. Водночас отримання рішення суду щодо доступу до банківської таємниці або накладення арешту не є складною та часозатратною процедурою, тому немає нагальної потреби у спрощенні цих процесів.

Як видно з опису проблем у НСДУ, на сьогодні найбільш проблематичними у сфері податкового контролю є відсутність електронної взаємодії з платниками податків (особливо це стосується фізичних осіб) та неможливість застосування непрямих методів контролю, які використовуються у всьому світі³⁴. Наприклад, замість повного доступу до банківської таємниці інформацію можна отримувати з державних реєстрів (придбання нерухомого майна, автомобілів) та від продавців товарів і послуг значної вартості, що використовують РРО, як це практикується в Польщі.

Бізнес-кола активно критикують звуження використання спрощеної системи оподаткування. Для багатьох мікропідприємців це може стати серйозною проблемою, аж до необхідності їх «переходу в тінь».

Проте, розглядаючи цей захід НСДУ, необхідно врахувати, що спрощена система в Україні тривалий час використовувалася для ухилення від сплати податків. Наприклад, служби перевезень і доставлення, великі електронні маркети, мережі продуктових і будівельних магазинів змушують своїх

³⁰ Не підвищення податків: США порадили Україні, як збільшити прибутки. URL: <https://tsn.ua/groshi/ne-pidvischennya-podatktiv-ssha-poradili-ukrayini-yak-zbilshiti-pributki-2630733.html>

³¹ Питання намагається вирішити Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України» від 20 червня 2024 року № 3840-IX.

³² Питання може бути вирішено прийняттям законопроекту «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» (реєстр. № 6490-д від 06.04.2023 р.).

³³ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

³⁴ Див., наприклад, Оглядове досьє щодо зарубіжного досвіду самостійної сплати податків громадянами - фізичними особами. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32221.pdf>; Аналітична записка щодо законодавчих механізмів збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32697.pdf>

працівників реєструватися як платники єдиного податку (зазвичай другої групи), таким чином «економлячи» на податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Водночас єдиний соціальний внесок за відповідних працівників сплачується в мінімальному розмірі, що вплине на їхнє майбутнє пенсійне забезпечення. Крім того, негативним наслідком цієї ситуації є викривлення конкурентного середовища: реальний малий бізнес змушений самостійно сплачувати податки, оренду торгових приміщень, закупівлю сировини або товарів у значно менших обсягах, ніж великі підприємства, що обумовлює вищу вартість відповідної продукції. Враховуючи ці обставини, не дивно, що Уряд змушений реформувати систему оподаткування.

Для платників єдиного податку третьої групи загальна система оподаткування може стати приємним «відкриттям» (особливо у разі, якщо порядок сплати податку на прибуток буде реформовано у сторону спрощення), оскільки дозволяє вираховувати з результату до оподаткування витрати. Наприклад, експерт шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» (SALAR International) Ігор Оніщук вважає, що суб'єкти господарювання після переходу на загальну систему оподаткування можуть відображати мінімальний прибуток, збільшивши витрати на ведення своєї діяльності, що в кінцевому результаті суттєво зменшить надходження до бюджету³⁵.

На нашу думку, реформуючи систему спрощеного оподаткування, варто врахувати необхідність захисту і стимулювання самозайнятих осіб, невеликих фермерських господарств та платників податків, діяльність яких держава має намір заохочувати. Тобто реалізовувати ціль, означену у НСДУ, – «повернути таку систему, тобто ССО у сферу застосування мікро- та малим бізнесом (стартапами)». Відтак, підтримуються такі заходи, як скорочення переліку видів діяльності, дозволених для участі в ССО, завдяки високомаржинальним видам бізнесу (цей захід передбачається для першої групи, але може бути поширений на всю систему) та залишення режиму четвертої групи ССО для селянських фермерських господарств (фізичних осіб) (передбачається, що базу оподаткування буде розширено через запровадження оподаткування землі на основі її масової оцінки, однак сама система не міняється). Коригування інших заходів може здійснюватися протягом перехідних періодів, встановлених НСДУ.

Хоча реформа податку на доходи фізичних осіб має незначний вплив на бізнес в цілому (за винятком фізичних осіб-підприємців, які сплачують цей податок відповідно до статті 177 Податкового кодексу України), важливо звернути увагу на цю реформу, оскільки заходи НСДУ у сфері ПДФО також піддалися критиці з боку бізнес-кіл. Слід зазначити, що прогресивна шкала оподаткування ПДФО використовується у більшості розвинених держав світу. Вважається, що крім фіскальної функції, вона виконує соціальну функцію, реалізуючи принцип соціальної справедливості. Натомість Україна часто піддається критиці через те, що застосовує єдину ставку податку, оскільки це

³⁵ «Національна стратегія доходів»: аналіз впливу на органи місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.ua/news/17374?page=0>

призводить до значного податкового навантаження на найбідніші верстви населення.³⁶ Закиди щодо складності адміністрування навряд чи можуть бути прийняті – сучасні бухгалтерські програми дозволяють легко нівелювати майбутні незручності. Що стосується ризику переходу заробітних плат у тінь і відсутності стимулювання до праці, то варто врахувати, що частка зарплат «у конвертах» в Україні вже є досить суттєвою. Водночас незначне підвищення податків (наприклад, запровадження військового збору у розмірі 1,5 % у свій час) не змусило добросовісних платників податків та податкових агентів перейти «в тінь». Таким чином, можливі негативні наслідки можуть бути мінімізовані залежно від механізму впровадження прогресивної шкали. Наприклад, можна ввести перехідний період, протягом якого ставку податку поступово підвищуватимуть (або змінюватимуть залежно від доходу).

У будь-якому разі, запровадження прогресивної шкали позитивно позначиться на економіці України. Не секрет, що між регіонами України існує значний розрив у зарплатах – у Києві, у Львові або у невеликому райцентрі за одну і ту ж роботу люди отримують заробітну плату, що може різнитися в рази. За умови дефіциту на ринку праці, який збережеться принаймні кілька років після завершення воєнного періоду, запровадження прогресивного ПДФО може послабити тенденції міграції робочої сили у ті регіони, де зарплати вищі. Принагідно звертаємо увагу на такий захід у реформі ПДФО як «заміна мінімального неоподаткованого доходу на надання персональної соціальної допомоги особам з низьким рівнем доходу». Мінімальний неоподаткований дохід використовуються у загальній світовій практиці оподаткування доходів фізичних осіб³⁷ і дозволяє захистити найменш забезпечені верстви населення. В нашій країні податкова соціальна пільга просто далека від економічних реалій сьогодення, а відтак її розмір має бути переглянутий, про що неодноразово зазначали як експерти, так і бізнес³⁸.

Щодо запровадження податку на виведений капітал замість податку на прибуток підприємств (ПнП), яке підтримують аналітичні центри, слід зазначити, що це рішення може суттєво зменшити доходи бюджету. Наприклад, свого часу Європейська Бізнес Асоціація виступала проти такого рішення, небезпідставно побоюючись підвищення інших податків³⁹. Разом із позитивним досвідом Естонії, широко відомий також негативний досвід Македонії в запровадженні цього податку. На нашу думку, основою для його уведення має бути високий рівень свідомості та податкової дисципліни бізнесу, оскільки цей податок передбачає звітність тільки з тих операцій, що оподатковуються. Загалом, податок на виведений капітал має дві переваги: стимулювання

³⁶ Див., наприклад, Оглядове досьє щодо зарубіжного досвіду самостійної сплати податків громадянами - фізичними особами. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32221.pdf>; Аналітична записка щодо законодавчих механізмів збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32697.pdf>

³⁷ Там же.

³⁸ Див., наприклад, ПРОПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БІЗНЕС АСОЦІАЦІЇ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA_VIDNOVLENNYA_EKONOMIKY_UKRAYINY.pdf

³⁹ Податок на виведений капітал: варто чи ні? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/11/6/642318/>

інвестицій у бізнес та легкість адміністрування. Запропонована Урядом України реформа ПнП, яка передбачає миттєву амортизацію, має вирішити питання стимулювання інвестицій.

Як зазначалося, підвищення акцизного податку на пальне, перегляд оподаткування об'єктів нерухомості та податкових пільг є частиною євроінтеграційних зобов'язань. Щодо останнього, слід також зазначити, що податкові пільги у Європейському Союзі вважаються частиною державної допомоги. Її допустимість визначають для забезпечення добросовісної конкуренції в економіці та уникнення дискримінації іноземних суб'єктів господарювання. Враховуючи, що на теперішній час економічний ефект від впроваджених пільг в Україні не досліджується належним чином, а контроль за реалізацією умов, за яких надані пільги (наприклад, безмитне та неоподатковане ввезення товарів для використання виключно для власних потреб або у виробничій діяльності), є недостатнім, перегляд наданих окремим платникам податків преференцій давно назрів.

III. Висновки

Загалом прийняття Національної стратегії доходів до 2030 року є позитивним моментом за умови її реальної реалізації. Вона забезпечить бізнесу передбачуваність законодавчого регулювання на наступні роки, що дозволить підприємцям планувати свою діяльність, зокрема на стратегічному рівні. Реформування податкових та митних органів, антикорупційні заходи і запровадження максимальної автоматизації взаємодії бізнесу та контролюючих органів мають зменшити корупцію та скоротити «неформальні» фінансові витрати й витрати часу платників податків. Гармонізація законодавства України з актами права ЄС спростить українським виробникам вихід на європейські ринки та розширення діяльності на них. Водночас явно негативним для підприємців є підвищення окремих податків, а також скорочення застосування спрощеної системи оподаткування. Ці заходи, як і розширення дискреційних повноважень ДПС та ДМС, мають впроваджуватися лише за необхідності та дуже обережно, із широким залученням бізнес-асоціацій до обговорення відповідних кроків реформ.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*